

Som veľmi rada, že vám môžeme ponúknuť publikáciu z novej knižnej edície Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti s názvom Participácia. Sériu publikácií vám predstaví to najlepšie z národného projektu „Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík“, podporeného z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu cez Operačný program Efektívna verejná správa.

Národný projekt začal v apríli 2017 a bol fascinujúcou trojročnou odbornou expedíciou. Jej cieľom bolo rozšírenie poznatkov o funkčnosti a nefunkčnosti participatívnych mechanizmov v každodennom živote na úrovni štátu, samosprávnych krajov, mikroregiónov, ako aj miest a obcí. Na našej ceste nás sprevádzalo viac ako dvesto expertov z prostredia mimovládnych organizácií, akademického sektora a subjektov štátnej, regionálnej a miestnej územnej samosprávy. Bola to dlhá a vzrušujúca cesta, ktorá priniesla mnoho nečakaných výziev, odborných dobrodružstiev, výskumných interakcií, ale aj osviežujúcu prácu a pobyt v teréne.

Publikácia **Participácia a plánovanie verejných priestranstiev** sa zameriava na úlohu a funkcie verejných priestranstiev a na potenciál participatívneho plánovania ich využitia. Verejné priestranstvá dokážu priniesť do života obyvateľov miest mnohé benefity, dávajú príležitosť stretnúť sa s inými ľuďmi či verejne prezentovať svoje názory a postoje. Dokonca to, akú majú podobu, je jedným z hlavných faktorov ovplyvňujúcich kvalitu života a rozvoj mesta. Participatívne plánovanie napomáha k dosiahnutiu kvalitnejších riešení, znižuje pravdepodobnosť konfliktov s obyvateľmi v čase realizácie, môže viesť k jednoduchšej údržbe verejného priestranstva, podporuje vzťah obyvateľov k danej lokalite.

Autorka publikácie Veronika Prachárová predstavuje krok za krokom vhodné postupy na zapojenie verejnosti do plánovania verejných priestranstiev. Publikácia je primárne určená pre zástupcov samospráv väčších miest, pričom pri zavádzaní odporúčaní je nevyhnutné nazeráť aj na existujúci kontext či špecifiká konkrétnych lokalít.

Barbara Gindlová, odborná garantka národného projektu „Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík“

Participácia a plánovanie verejných priestranstiev

Veronika Prachárová

ISBN 978-80-89051-32-8

9 788089 051328

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Participácia a plánovanie verejných priestranstiev

Veronika Prachárová

Participácia a plánovanie verejných priestranstiev

Vydalo: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády SR
pre rozvoj občianskej spoločnosti
Text: Veronika Prachárová
Obálka a grafický dizajn: Zuzana Chmelová
Jazyková korektúra: Ivana Gibová

Bratislava 2020

Publikácia je súčasťou národného projektu
Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík,
ktorý je podporený z Európskeho sociálneho fondu prostredníctvom
operačného programu Efektívna verejná správa.

ISBN 978-80-89051-32-8

Tento piktogram vám ukáže, kde je text prelinkovaný.

Zdieľaním a šírením informácií z tejto publikácie podporíte participatívnu
tvorbu verejných politík a rozvoj občianskej spoločnosti. Ďakujeme.

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

„Meradlom kvalitného verejného priestoru
je vždy človek, ktorý sa v ňom nachádza – ako
obyvateľ, ako návštevník, ako podnikateľ.“

Martin Gierl, splnomocnenec vlády SR
pre rozvoj občianskej spoločnosti

ÚSV SR ROS

Splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti má postavenie poradného orgánu vlády Slovenskej republiky. Prostredníctvom akčných plánov, schvaľovaných uzneseniami vlády SR, splnomocnenec manažuje dve základné agendy – „Iniciatíva pre otvorené vládnutie“ a „Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku“.

Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rozvoj občianskej spoločnosti prispieva k lepšiemu porozumeniu významu občianskej spoločnosti a činnosti mimovládnych neziskových organizácií. Cieľom úradu je budovať a podporovať transparentnosť a partnerstvo medzi verejnou správou, občanmi a mimovládnyimi neziskovými organizáciami. Jeho základnou aktivitou je participatívna tvorba verejných politík, ktorá sa zameriava na posilnenie aktérov občianskej spoločnosti a mimovládnych neziskových organizácií. Úrad v spolupráci s ministerstvami a ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy, samosprávou a občianskou spoločnosťou reaguje na aktuálne výzvy a prináša nástroje, ktoré podporujú a posilňujú princípy otvoreného vládnutia.

SGI

Slovak Governance Institution – Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť – mimovládna organizácia, ktorá vznikla v roku 2011 s podporou INEKO – Stredoeurópskeho inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy. Cieľom SGI je demokratická, otvorená a kvalitne spravovaná spoločnosť založená na spolupráci a sebareflexii, umožňujúca slobodné napĺňanie potenciálu každého človeka. Jeho aktivity sú zamerané na reformy správy vecí verejných: tvorba analýz existujúcich a pripravovaných politík, výskum v oblastiach verejnej politiky, predkladanie riešení, poskytovanie poradenstva a vzdelávacích aktivít pre verejnú správu a iné subjekty, podnecovanie verejnej správy k aktívnej komunikácii s občanmi.

BRATISLAVA

je hlavným a najväčším mestom Slovenska. Má viac ako 430 tisíc obyvateľov, je však administratívnym sídlom vládnych, obchodných a kultúrnych inštitúcií a úradov aj najvyšších orgánov verejnej správy, ktoré slúžia všetkým občanom Slovenska. Súčasne je obchodným, ekonomickým, kultúrnym a turistickým centrom a plní tak viac funkcií ako ostatné mestá. Denne sa v ňom nachádza a pohybuje viac ako 600 tisíc obyvateľov a návštevníkov. Tento fakt je spojený s rastom významu a účelu verejných priestranstiev ako dôležitých prvkov strategického a územného plánovania, ktoré sa stalo jednou z priorít Magistrátu hlavného mesta Bratislavy.

OBSAH

1. ÚVOD // 10

2. DOBRÉ VEREJNÉ PRIESTRANSTVO // 14

3. ZÁSAHY DO VEREJNÝCH PRIESTRANSTIEV // 18

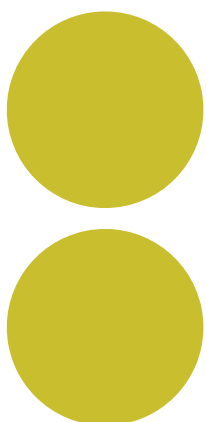
4. ODPORÚČANÉ POSTUPY // 22

- 4.1 Príprava // 23
- 4.2 Participatívne plánovanie // 32

5. ZHRNUTIE CIEĽOV, ZDÔVODNENÍ A ODPORÚČANÍ // 38

6. ZDROJE // 42

O NÁRODNOM PROJEKTE PARTICIPÁCIA // 44

1. ÚVOD

Verejné priestranstvá dokážu priniesť do života obyvateľov miest mnohé benefity – či už niekto preferuje ruch veľkomesta, alebo, naopak, skôr pokoj v tichom parku. Dávajú príležitosť stretnúť sa s inými ľuďmi, spoznávať odlišné kultúry či verejne prezentovať svoje názory a postoje (Worpole & Knox, 2007:1). Ulice, pouličné trhy, parky či ihriská zohrávajú dôležitú úlohu v spoločenskom živote komunit. Sú dôležitou súčasťou toho, ako je mesto vnímané obyvateľmi a ako sa v ňom cítia. Dokonca to, **akú majú podobu, je jedným z hlavných faktorov ovplyvňujúcich kvalitu života** a rozvoj mesta (Bratislava – Nové Mesto, 2014).

Dobré verejné priestranstvá sa vyznačujú aspektmi, akými sú sociálna rovnosť, prístupnosť pre všetkých a tolerancia odlišnosti (Bratislava – Nové Mesto, 2014). Ukazovateľom kvality sú najmä ľudia, ktorí sa v ňom pohybujú a interagujú. Inými slovami – priestranstvá majú byť **v prvom rade pre ľudí, ktorí ich využívajú**, a preto by mali byť zapojení už v procese plánovania akýchkoľvek zásahov (Prachárová, 2019). Na Slovensku máme však v tejto oblasti rezervy (viď napr. Prachárová, 2019, Strussová & Petříková, 2009, Jaššo, 2008).

Participatívne plánovanie (viď box č. 1) napomáha k dosiahnutiu kvalitnejších riešení, znižuje pravdepodobnosť konfliktov s obyvateľmi v čase realizácie zásahov a v konečnom dôsledku môže viesť aj k jednoduchšej údržbe verejného priestranstva. V zásade umožňuje, aby obyvatelia mohli využívať územie, ktoré bude odrážať ich predstavy, pričom sa tak podporí aj ich vzťah k danej lokalite.

Samosprávy by sa mali pokúšať o čo najkvalitnejšie prevedenie participácie. Pre samotný výsledok je pritom dôležité nielen zapojenie obyvateľov, ale aj úprimný záujem predstaviteľov mesta či obce. Keď však taký záujem a záväzok existuje, je potrebné pristúpiť k participatívne procesu odborne a vyvarovať sa nedostatkom, ktoré sa v slovenskom kontexte bežne objavujú.

Cieľom tejto publikácie je predstaviť krok po kroku vhodné postupy zapojenia verejnosti do plánovania verejných priestranstiev. Keďže existuje veľké množstvo rôznych variácií týchto procesov, zameriame sa iba na všeobecne aplikovateľné zásady a postupy. Najskôr pritom budú spomenuté **ciele kvalitného participatívneho procesu** a následne budú uvedené konkrétne odporúčania na ich naplnenie. Pozornosť sa zameria najmä na zapojenie širokej verejnosti – užívateľov verejného priestranstva.

Publikácia je primárne určená pre podmienky väčších miest, pričom pri zavádzaní odporúčaní je nevyhnutné nazerať aj na **existujúci kontext** či **špecifika konkrétnych lokalít** (viď aj Strussová & Petříková, 2009, Bryson et al., 2013).

V prvej časti sú opísané základné funkcie verejného priestranstva, ako aj príklady vlastností, ktoré by malo spĺňať. Následne v druhej časti je stručne rozobratý postup zásahov do verejných priestranstiev. Na ich základe sú v hlavnej, tretej časti uvedené odporúčané postupy na zapojenie verejnosti v príprave, plánovaní a realizácii zásahov, ako i v monitorovaní priestranstiev.

Box č. 1: Základné pojmy

- Verejné priestranstvo – verejne prístupná plocha exteriéru mesta alebo obce, ktorej súčasťou sú aj všetky prvky vybavenia; verejné priestranstvo je podmnožinou verejného priestoru
- Verejná prístupnosť – prístupnosť pre všetkých bez obmedzení súvisiacich napríklad s formou vlastníctva¹ (výnimku môže tvoriť špeciálny časový režim)
- Participatívne plánovanie – súbor postupov, ktoré umožňujú diskusiu všetkých relevantných aktérov a hľadanie dohody pre najvhodnejšiu formu a využitie riešeného územia

¹ Napríklad v Českej republike má podľa § 63 ods. 2 zákona č. 114/1992 Z.z. o ochrane prírody a krajiny každý „právo na voľný priebeh cez pozemky vo vlastníctve alebo nájme štátu, obce alebo inej právnickej osoby, ak tým nespôsobí škodu na majetku či zdraví inej osoby a nezasahuje do práv na ochranu osobnosti či susedských práv. Je pritom povinný rešpektovať iné oprávnené záujmy vlastníka či nájomcu pozemku a všeobecne záväzné právne predpisy.“ Dostupné na: <https://bit.ly/2JCjaeP>

2. DOBRÉ VEREJNÉ PRIESTRANSTVO

To, s čím si spájame mestá, v ktorých žijeme a ktoré sme navštívili, nie sú len budovy. Ide aj o atmosféru ulíc, parkov či námestí. O to, či sú živé (plné ľudí), estetické a funkčné.

Podľa Jacobsa (2013) sú hlavnými verejnými priestranstvami vo veľkomestách ulice a chodníky. Dokonca tvrdí, že „ak sú ulice mesta zaujímavé, je zaujímavé aj mesto, ak sú fádne, aj mesto je fádne“ (Jacobs, 2013:46).

Ak sú **verejné priestranstvá** riešené vhodne, vedú napomôcť budovaniu komunity či viesť k rastu lokálnej ekonomiky (Inštitút plánovania a rozvoja hlavného mesta Prahy, 2013). Dobře navrhnuté verejné priestranstvo by malo spĺňať estetické, ako aj funkčné kritériá. Základné funkcie možno podľa Stilesa (2007) deliť medzi environmentálne, spoločenské a štrukturálne.

Medzi **environmentálne funkcie** verejného priestranstva patria napríklad:

- zmierňovanie klímy,
- funkcia biotopov pre rastliny a živočíchy,
- ovplyvňovanie hydrologického cyklu (nakladanie s búrkovými zrážkami, filtrácia a recyklácia odpadovej vody a pod.).

Spoločenské funkcie súvisia s priamym využívaním verejných priestranstiev, pričom ide najmä o:

- umožnenie sociálnych kontaktov a komunikácie,
- sprostredkovanie kultúrnych a obchodných aktivít,
- zabezpečenie priestoru na oddych a športové aktivity,
- umožnenie využívania prírody/prírodných plôch,
- clonenie pred hlukom.

Štrukturálne, resp. symbolické funkcie súvisia podľa Stilesa (2007) so širšími funkciami, ktoré otvorené priestory môžu zohrávať na miestnej alebo mestskej úrovni. Môže ísť napríklad o:

- vymedzenie, rozdelenie a prepájanie oblastí mestskej štruktúry (vrátane zjednocovania celkového prostredia),
- zvýšenie „čitateľnosti“ mesta alebo okolia,
- vytvorenie ducha daného miesta,
- plnenie funkcie nositeľa identity miesta, charakteristík a špecifickej atmosféry mestských štvrtí a celých sídel (Atrium, 2018).

Kvalitné verejné priestranstvo je aktívne využívané ľuďmi, a to najmä v tom zmysle, že ich nabáda k tomu, aby sa tam zastavili a pobudli (Inštitút plánovania a rozvoja hlavného mesta Prahy, 2013). Napomáha k tomu predovšetkým dostatok miest na sedenie či ležanie, voľné pokojné plochy na zastavenie, miesta na relaxáciu či predzáhradky a terasy kaviarní a reštaurácií. Atraktivitu pobytu zvyšuje príjemná klíma – tieň či, naopak, slnečné priestranstvo, závetrie, nízka hladina zvuku, príjemné čuchové vnemy, dostatok zelene (Inštitút plánovania a rozvoja hlavného mesta Prahy, 2013) či zohľadnenie lokálneho charakteru a genia loci (Atrium, 2018).

Rovnako sa však nesmie zabúdať na umožnenie **bezpečného** (napr. cez minimalizovanie tmavých miest), **slobodného** (bezbariérového) a **efektívneho pohybu** verejným priestranstvom pre všetkých obyvateľov. V tomto zmysle treba brať ohľad predovšetkým na najzraniteľnejšie skupiny a ich potreby (deti, matky s deťmi, ľudia so zdravotným postihnutím, starší ľudia a pod.).

Rozsah a charakter vonkajších (outdoorových) aktivít je vo veľkej miere ovplyvnený plánovaním verejných priestranstiev. Na skutočné naplnenie potenciálu týchto plôch je potrebné pred akýmkoľvek zásahom zapojiť obyvateľov.²

² Zdôrazňujeme, že najnižšia úroveň participácie verejnosti je informovanie (viď Arnstein, 1969).

3. ZÁSAHY DO VEREJNÝCH PRIESTRANSTIEV

Úprava (resp. akýkoľvek zásah do verejného priestranstva) by mala obsahovať minimálne štyri etapy – prípravu, plánovanie/projektovanie, realizáciu zmien a údržbu, riadenie a monitorovanie (viď schému č. 1). Ide o chronologické poradie, pričom posledná etapa – údržba, riadenie a monitorovanie môže kontinuálne prejsť do prvej etapy, a to v prípade, ak sa opätovne vyskytne potreba zásahu do verejného priestranstva.

Schéma č. 1: Etapy zásahu do verejného priestranstva

Zdroj: Prachárová, 2019

Prinajmenšom na zvýšenie kvality vstupných informácií, ako aj na zvýšenie šance prijatia navrhovaných postupov užívateľmi priestranstiev, by malo dôjsť k participatívne procesu. Ten sa nemusí vzťahovať iba na etapu plánovania – informovanie či zisťovanie názorov verejnosti sa dá **uskutočňovať neustále**. Je popritom možné získať odpovede napríklad na nasledujúce otázky:

- Príprava – Ako verejnosť vníma ideu uskutočniť zásah do verejného priestranstva? Prečo by sa ne/malo pristúpiť k zásahu?
- Plánovanie – Aké má verejnosť potreby a požiadavky? Aké navrhuje riešenia?
- Realizácia zásahov – Ako je verejnosť spokojná s realizáciou zásahov? Aká je bezprostredná odozva verejnosti na zásahy?
- Údržba – Osvedčili sa v praxi uskutočnené zmeny?

V tejto publikácii bude kladený dôraz predovšetkým na participatívne plánovanie. Definujeme ho ako **súbor postupov, ktoré dávajú priestor na diskusiu relevantných aktérov a hľadanie dohody pre najvhodnejšiu formu a využitie riešeného územia.**³

Dôvodom, prečo je vhodné vychádzať pri plánovaní verejných priestranstiev z výsledkov participatívneho procesu, je viacero. Medzi jeho hlavné výhody patrí najmä: 1) adresovanie nedostatkov v rozhodovacích procesoch, 2) zisk informácií z terénu, 3) budovanie vzťahu obyvateľov k lokalite, 4) zefektívnenie plánovania a zvyšovanie šance prijatia výstupov užívateľmi či 5) dôraz na inklúziu všetkých skupín obyvateľstva (Prachárová, 2019). Navyše sa dá povedať, že k nekvalitným alebo neakceptovaným zásahom (Münster et al., 2017) do verejných priestranstiev dochádza často práve z dôvodov nedostatočného zapojenia odbornej verejnosti i širokej verejnosti. Je však potrebné zdôrazniť, že v každom jednotlivom prípade treba **zvážiť načasovanie a rovnako aj mieru zapojenia verejnosti.**

³ Viď napríklad KANCELÁRIA PRE PARTICIPÁCIU VEREJNOSTI MIESTNY ÚRAD BRATISLAVA – NOVÉ MESTO (2015).

4.1 Príprava

Kvalita zapojenia obyvateľov do plánovania verejných priestranstiev býva **do veľkej miery ovplyvnená kvalitou prípravy pred spustením celého procesu** (Prachárová, 2019).

Súčasťou prípravnej etapy by malo byť vyjasnenie pozícií samosprávy (kompetentných subjektov) a finančného zabezpečenia projektu. Rovnako je potrebné stanoviť kľúčové otázky, zmapovať stakeholderov a priestranstvo, vytvoriť komunikačný plán či nadviazať kontakty s miestnou komunitou.

Samotnému zapojeniu verejnosti by mali prinajmenšom predchádzať:

- explicitná dohoda o využití výstupov participatívneho procesu s kompetentnými subjektmi,
- preverenie vlastníckych vzťahov – vlastníctva pozemkov,
- stanovenie okruhov otázok, resp. oblastí, o ktorých budú zbierané informácie,
- identifikovanie partnerov v procese plánovania,
- mapovanie stakeholderov – dotknutých ľudí (resp. osôb, ktoré ich zastupujú),
- mapovanie priestranstva,
- načasovanie a výber nástrojov a metód na zapojenie verejnosti,
- stanovenie časového harmonogramu,
- vytvorenie komunikačného plánu (Prachárová, 2019).

V ďalších častiach budú bližšie rozobraté jednotlivé prípravné aktivity.

I. EXPLICITNÁ DOHODA O VYUŽITÍ VÝSTUPOV PARTICIPATÍVNEHO PROCESU S KOMPETENTNÝMI SUBJEKTMI

Ešte pred spustením participatívneho plánovania by mala byť so samosprávou (resp. iným kompetentným subjektom) **uzavretá dohoda o využití jeho výstupov**. Súčasťou dohody by malo byť stanovenie úrovne (intenzity) a načasovania zapojenia verejnosti.

4. ODPORÚČANÉ POSTUPY

II. PREVERENIE VLASTNÍCKYCH VZŤAHOV – VLASTNÍCTVO POZEMKOV

- Jednou z prvých vecí, ktoré je potrebné preveriť, sú **otázky súvisiace s vlastníctvom pozemku/pozemkov**. A to najmä:
 - Je samospráva jediný vlastník pozemku/pozemkov?
 - Kto sú vlastníci priamo susediacich pozemkov?
 - Čie práva, záujmy alebo povinnosti môžu byť zásahmi dotknuté?

III. STANOVENIE OKRUHOV OTÁZOK, RESP. OBLASTÍ, O KTORÝCH BUDÚ ZBIERANÉ INFORMÁCIE

Aj v nadväznosti na závery dohody so samosprávou (resp. iným kompetentným subjektom) by mali byť stanovené **klúčové okruhy**, ku ktorým budú získavané informácie od verejnosti.

Základom by malo byť zistenie toho, čo respondenti vnímajú ako pozitíva a čo ako negatíva existujúceho stavu, aké majú nenaplnené potreby a požiadavky, i to, aké majú predstavy o budúcej podobe verejného priestranstva.

IV. IDENTIFIKOVANIE PARTNEROV V PROCESE PLÁNOVANIA

Je dôležité, aby boli pri plánovaní a projektovaní verejných priestranstiev **od začiatku prítomné všetky subjekty, ktoré sú relevantné v súvislosti s vykonaním zásahu** a – ak je to možné – aby boli zapracované ich požiadavky (Stiles, 2007).

Súčasťou komunikácie by mali byť zástupcovia samosprávy, konzultanti/odborníci, plánovači/projektanti, mimovládne organizácie (ďalej aj ako „MNO“) i miestna komunita. Rovnako, ak je to relevantné, by mali byť do komunikácie zapojené aj nasledujúce subjekty: investor, podnikatelia a ďalšie orgány (riešiacie napríklad otázku bezpečnosti).

→ MAPOVANIE STAKEHOLDEROV – PRIAMO DOTKNUTÝCH ĽUDÍ (RESP. OSÔB, KTORÉ ICH ZASTUPUJÚ)

Ako bolo uvedené, verejné priestranstvá by mali byť navrhnuté tak, aby z nich mala úžitok spoločnosť ako celok. Inými slovami, mali by byť inkluzívne. Je preto dôležité **identifikovať všetky priamo dotknuté skupiny obyvateľov**

(viď príklad v boxe č. 2) a zabezpečiť ich účasť (resp. účasť ich zástupcov) na participatívnom procese (Stiles, 2007). Ak sa tak nestane, nie je možné dostatočne zvážiť dôsledky pre každú z týchto skupín z pohľadu ich požiadaviek a potrieb.

Box č. 2: **Príklady stakeholderov**
Zdroj: Autor podľa Prachárová & Hurný (2019)

- Verejnosť
 - Okoloidúci, zamestnanci vo firmách a inštitúciách v priľahlých budovách, ostatní obyvatelia
 - Návštevníci priestranstva – napr. zahraniční turisti
- Prevádzkovatelia podnikov, stánkov, firiem, inštitúcií, úradov v danom priestranstve
- Vlastníci pozemkov priestranstva a v priľahlých uliciach
- Vlastníci budov vybudovaných na verejnom priestranstve a v priľahlých uliciach
- Vlastníci bytov, nájomníci a iní obyvatelia nehnuteľností v oblasti verejného priestranstva a v jeho okolí
- Iné subjekty so vzťahom k verejnému priestranstvu (napr. poskytovatelia služieb v tomto priestore)

Stakeholderi spolu neraz nesúhlasia a majú dokonca protichodné záujmy (viď box č. 3), čo môže viesť k spomaľovaniu procesov. Napriek tomu je potrebné zisťovať ich názor a požiadavky a sporné momenty riešiť – najlepšie v otvorenej diskusii s prihliadnutím na verejný záujem a ochranu zraniteľných skupín. Netreba totiž zabúdať, že užívatelia priestranstva majú o ňom pravdepodobne najpresnejšie praktické poznatky (Strussová & Petříková, 2009, Corburn, 2013) a v budúcnosti sa práve ich zásahy najviac dotknú (Stiles, 2007).

- Potenciálnym rizikom participatívneho procesu môže byť to, že sa nepodarí dostatočne vyriešiť existujúce spory medzi zapojenými aktérmi. V najhoršom prípade to môže viesť až k neprijatiu navrhovaného riešenia časťou účastníkov participácie. Netreba opomínať aj možné riziko nesúlady názorov medzi predstavami odbornej a laickej verejnosti. Urgenciu tejto skutočnosti prikladajú výsledky výskumov, ktoré pravidelne ukazujú, že názory expertov a laikov môžu byť veľmi odlišné (Nasar 1998).
- Riešením je, že sa v počiatočnej etape zmapujú kľúčoví stakeholderi a identifikujú sa potenciálne body konfliktov. S týmito informáciami by mali následne realizátori procesu, ako aj facilitátori diskusií, resp. verejných stretnutí, pracovať. Rovnako je potrebné neustále aktívne informovanie o priebehu participácie, vysvetľovanie postupov a zber spätnej väzby. Takto sa minimalizuje možnosť, že bude dochádzať k šíreniu skreslených informácií vedúcich k eskalácii napätia.

→ MAPOVANIE PRIESTRANSTVA

Prvotné zmapovanie priestranstva je dôležité na **identifikáciu existujúcich funkcií verejného priestranstva (na čo je využívané), frekvencie využívania** – v závislosti aj od časti dňa, typu návštevníkov, pre skorý odhad pozitívnych a negatívnych stránok územia. Medzi nedostatky priestranstva pritom môže patriť všetko od bezprostrednej blízkosti vysoko frekventovanej cesty cez cyklistov ohrozujúcich chodcov až po nedostatok tieňa, miest na sedenie či odpadkových košov a pod.

→ NAČASOVANIE A VÝBER NÁSTROJOV A METÓD NA ZAPOJENIE VEREJNOSTI

Pri plánovaní participatívneho procesu je potrebné zvažovať aj ročné obdobie, v ktorom sa má uskutočniť (viď box č. 4). Je to nutné predovšetkým vtedy, ak je na zapojenie verejnosti vymedzené len krátke časové obdobie a ak je predmetom budúcich zásahov sezónne využívané verejné priestranstvo.

- V prípade participatívneho procesu týkajúceho sa mestského prírodného kúpaliska sa ukázalo ako problematické jeho načasovanie na zimné mesiace. Ako konkrétne uviedol jeho realizátor „všetky nástroje sme uskutočnili v zime nedalo sa použiť nejaké (z nich) priamo na mieste. V zime tam chodí len málo ľudí.“ V tomto zmysle sa má pri plánovaní, vždy keď je to možné, prihliadať na ročné obdobie, a to najmä v prípadoch sezónne využívaných 13 verejných priestranstiev.

Pri výbere nástrojov a metód na zapojenie verejnosti by sa malo prihliadať na **trvanie participácie, rozsah a typ verejného priestranstva**, heterogenitu stakeholderov či ročné obdobie v čase zberu informácií. Napríklad komunitné prechádzky je vhodné uskutočňovať skôr v jarných a jesenných mesiacoch (keďže nedôjde k extrémnym horúčavám či, naopak, mrazom, ktoré odradia obyvateľov od účasti).

Pri vytváraní inkluzívneho verejného priestranstva je potrebné počítať aj s **realizáciou participatívnych aktivít zameraných špecificky na ohrozené skupiny obyvateľstva** (viď box č. 5). Pri výbere nástrojov a metód treba rovnako prihliadať na užívateľov všetkých vekových skupín (majú rôzne potreby a očakávania) a klásť dôraz na rodovo citlivé plánovanie. Súčasťou procesu by malo byť aj vytváranie rodovo diferencovaných štatistík a analýz používania lokalít (Stiles, 2007).

- V publikácii od Prachárovej a Hurného (2019a) je uvedená konkrétna skúsenosť realizátorky participatívneho procesu, kedy mali celé zapojenie verejnosti a spracovanie výsledkov stihnúť za dva mesiace. Spôsobilo to, že neboli schopní zmapovať viacero oblastí. Nedokázali dokonca dostatočne zapojiť ani zraniteľné skupiny obyvateľstva. Realizátorka uviedla, že od začiatku si boli vedomí, že nestihnú nájsť ľudí, ktorí reprezentujú tú danú skupinu, dohodnúť vhodný termín stretnutia a už vôbec nie spracovať zozbierané dáta. Čiže nezvládnu uskutočniť aktivity zamerané špecificky na zraniteľné skupiny. Museli si totiž vybrať to na čo mali kapacity a čo vedeli stihnúť. Ak by mohla niečo vo svojich postupoch zmeniť uviedla, že by sa určite „snažila nad tým rozmýšľať viac, že ako osloviť viac ľudí, keď mám taký krátky čas a čo vlastne od nich potrebujem“.

→ STANOVENIE ČASOVÉHO HARMONOGRAMU

Pri zostavovaní časového harmonogramu participačného procesu by sa malo prinajmenšom počítať s:

- komunikačnou kampaňou – predstavenie zámeru, plánovaných aktivít a cieľov; kontinuálne informovanie o procese a pod. (viď časť „IX. Vytvorenie komunikačného plánu“),
- zberom a vyhodnotením dát,
- prípravou návrhov za využitia zistení z participačného procesu,
- prezentáciou návrhov s možnosťou pripomienkovania verejnosti.

Je však rovnako vhodné si presne rozplánovať, kedy sa uskutočnia konkrétne aktivity na zapojenie verejnosti (napríklad dotazníkový prieskum, fokusové skupiny, komunitné prechádzky, pocitové mapy a verejné diskusie).

→ VYTVORENIE KOMUNIKAČNÉHO PLÁNU

Súčasťou vytvorenia komunikačného plánu by malo byť najmä:

- stanovenie komunikačných kanálov – tlač, sociálne siete, YouTube (viď aj Oborník, 2015) a pod.,
- stanovenie frekvencie,
- určenie míľnikov, ktoré musia byť dôsledne odkomunikované (spustenie procesu, verejné stretnutia či iné možnosti na zapojenie verejnosti a pod.).

Komunikačnými kanálmi môžu byť sociálne siete, webová stránka projektu a samosprávy, tradičné médiá, ako sú (miestne) noviny či rozhlasové stanice. Informácie môžu byť rovnako šírené cez miestne organizácie, školy, kluby a ďalšie organizácie, distribúciu letákov či nalepovanie plagátov a oznamov.

V tabuľke č. 1 je uvedený prehľad parametrov, ktoré treba vziať do úvahy pri výbere správneho komunikačného kanála (kanálov), ktorý zodpovedá účelu špecifického štádia participatívneho plánovania.

Tabuľka č. 1: **Základné otázky k výberu komunikačných kanálov**

Zdroj: Autor, Münster et al. (2017)

Parameter	Čo treba zvážiť	Vysvetlenie	Možnosti
Zámer rebiehajúceho štádia participatívneho procesu	<ul style="list-style-type: none"> • K čomu má komunikačný kanál pomôcť? • Ide o počítačové štádium s cieľom informovať o chystanom participatívnom procese? Či ide už o hľadanie nápadov alebo zisťovanie názoru a potrieb verejnosti? 	Každé štádium vyžaduje odlišné nastavenia a pravidlá komunikácie. Napríklad pri zbieraní názorov sa, na odzdel od získavania spätnej väzby k navrhovaným riešeniam, využívajú kanály nabádajúce verejnosť ku kreativitě.	<ul style="list-style-type: none"> • Zisťovanie informácií, zisťovanie nápadov, zisťovanie akceptácie riešení • Zisťovanie problémov vs. hľadanie riešení • Zisťovanie odlišných názorov, zoskupovanie, zblížovanie odlišných názorov
Stanovená úroveň participácie verejnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Čo má komunikačný kanál umožniť? • Ako má byť zapojená verejnosť? Je potrebná iba jednosmerná komunikácia (informovanie) alebo aj získanie reakcie, či spolupráca riešení? 	Môže sa vyžadovať pasívna, aktívna alebo reaktívna úloha zapojených obyvateľov, pričom to závisí od zvolenej úrovne participácie. ⁴ Napríklad pri poskytovaní informácií nie je potrebné využiť komunikačné kanály umožňujúce interakciu (postačuje napríklad tlač či rozhlas).	<ul style="list-style-type: none"> • Kanály umožňujúce interakciu vs. jednosmerná komunikácia
Interakcia účastníkov participatívneho procesu	<ul style="list-style-type: none"> • Ako majú medzi sebou interagovať účastníci procesu? • Je cieľom konfrontovať rôzne názory? Či je cieľom postupne rozvíjať návrhy/riešenia s rôznymi skupinami obyvateľov? 	Participantí môžu interagovať medzi sebou v rôznych zostavách. Výber komunikačných kanálov závisí od toho, či je napríklad potrebné konfrontovať rôzne názory a zabezpečiť kompromis.	<ul style="list-style-type: none"> • Individuálne, v pároch, v skupinách, kombinovane • Synchronne vs. asynchronne
Dosah participatívneho procesu	<ul style="list-style-type: none"> • Aký dosah je potrebné zabezpečiť? • Zvolili sa také kanály, aby komunikačné procesy prebehli najjednoduchším možným spôsobom pre zapojených účastníkov/obyvateľov? Zvažuje sa čas a úsilie, ktoré musia investovať (do toho, aby sa mohli zapojiť)? 	Je dôležité zamerať sa na cieľové skupiny tam kde sú prekážky účasti minimalizované. Rovnako sa pokúšať o zjednodušenie možnosti zúčastniť sa participatívneho procesu.	<ul style="list-style-type: none"> • Domov, verejné a tranzitné priestory, miesto projektu, centrá udalostí/mestské úrady a online priestor
Počet zapojených obyvateľov	<ul style="list-style-type: none"> • Koľko účastníkov je potrebné zapojiť a aký je najvhodnejší kanál na zabezpečenie ich účasti? 	Treba zvážiť koľko účastníkov je potrebné zapojiť a čo to bude vyžadovať. Napr. pomer facilitátora / účastníka v osobnom workshope by mal byť 1/8.	1-8 participantov, 8-25 participantov, 26-100 participantov, 100-1000 participantov, 1000+ participantov
Charakter a schopnosti zapojených obyvateľov	<ul style="list-style-type: none"> • Aký je charakter či zručnosti/schopnosti zapojených obyvateľov? • Došlo k výberu komunikačných kanálov aj s ohľadom na možnosti či schopnosti účastníkov procesu? • Vyberali sa aj s ohľadom na správanie ľudí v otvorenom vs. anonymnom prostredí? 	Je potrebné zvážiť, či by účastníci potrebovali školenie, aby sa mohli zúčastniť prostredníctvom vybraného komunikačného kanála. Rovnako je potrebné prehodnotiť, či nie je potrebné zvoliť špecifický prístup (špecifický kanál), aby sa umožnila účasť niektorých skupín obyvateľov (napr. ak ide o zraniteľné skupiny). Na mieste je aj zváženie digitálnej gramotnosti ⁵ účastníkov procesu.	<ul style="list-style-type: none"> • Vyžaduje sa príprava participantov vs. nevyžaduje sa príprava participantov • Vedia alebo nevedia používať zvolené komunikačné kanály • Zváženie správania ľudí v otvorenom vs. anonymnom prostredí • Dôraz na osobný kontakt vs. sprostredkovaná komunikácia
Výška vyčlenených finančných prostriedkov na komunikáciu	<ul style="list-style-type: none"> • S akou výškou nákladov sa počíta? Je možné ich navýšenie? • Stoja výhody toho ktorého komunikačného kanála za finančnú záťaž, ktorú prinesie? • Aké sú náklady na jedného participanta? 	Niektoré komunikačné kanály sú nákladnejšie ako iné, je to však potrebné hodnotiť s ohľadom na ich efektivitu či časovú náročnosť a úroveň zapojenia verejnosti.	<ul style="list-style-type: none"> • Fixné vs. flexibilné financovanie
Časové a odborné kapacity na strane realizátorov procesu	<ul style="list-style-type: none"> • Akú mieru odbornosti a časovej náročnosti vyžaduje od realizátora procesu ten ktorý komunikačný kanál? 	V prípade niektorých komunikačných kanálov je potrebné zapojiť expertov na ich spravovanie a dosiahnutie požadovanej kvality interakcie. Je potrebné zhodnotiť požadovanú expertízu na: nastavenie procesov, zabezpečenie zapojenia obyvateľov, spravovanie interakcií, analýzu a pod.	<ul style="list-style-type: none"> • Jednoduché vs. zložité nastavovanie a spravovanie komunikačného kanálu

⁴ Delegované rozhodovanie (zmocnenie), kolaboratívne plánovanie (deliberácia), interaktívne plánovanie (konzultácie) a jednostranná výmena (informácie).

⁵ Schopnosť porozumieť informáciám a používať ich v rôznych formátoch z rôznych zdrojov, ktoré sú prezentované prostredníctvom informačných a komunikačných technológií.

4.2 Participatívne plánovanie

Ako už bolo uvedené, participácia verejnosti je možná **v akýchkoľvek fázach plánovania**. V odbornej literatúre sa však uvádza (napr. Strussová & Petriková, 2009, Stiles, 2007), že má najväčší význam a prínos vtedy, keď začína už v raných fázach tvorby predstáv a dokumentov o rozvoji územia. Rocha (1997) dokonca uvádza, že je potrebné nielen zapojiť užívateľov, ale aj zabezpečiť ich účasť na čo najdlhšie.

Rozhodnutie o načasovaní participácie v procese prípravy zásahov by malo byť zohľadnené pri určovaní rozsahu zapojenia verejnosti. Môže sa prísť napríklad len k informovaniu verejnosti alebo k jej zapojeniu formou konzultácií či deliberácie až po absolútne zmocnenie (delegovanie rozhodovania) vo veci zásahov (zmocnenie) (viď Prachárová, 2019). Miera (úroveň) zapojenia verejnosti by mala závisieť aj od: 1) typu verejného priestranstva (ulica, námestie, park a pod.), 2) náročnosti potrebných vstupov/podkladov (dôraz na expertízu), 3) rôznorodosti zainteresovaných skupín (stakeholderov), 4) dĺžky/trvania plánovania a 5) vyčlenených finančných prostriedkov (Prachárová, 2019).

Kvalitné participatívne plánovanie verejných priestranstiev môže viesť k naplneniu hneď niekoľkých cieľov:

1. Tvorba priestranstiev pre všetkých
2. Získavanie informácií priamo od užívateľov priestranstiev s ich riadnym zapracovaním do výstupov
3. Posilnenie záujmu verejnosti o ich okolitý priestor, budovanie vzťahu ku komunite a osveta
4. Zvyšovanie pravdepodobnosti prijatia navrhovaných riešení užívateľmi a užívateľkami priestoru, zvyšovanie efektívnosti plánovania

V tejto časti budú predstreté zásady a postupy (odporúčania) na ich dosiahnutie.

1. TVORBA PRIESTRANSTIEV PRE VŠETKÝCH

V snahe dosiahnuť demokratickú tvorbu priestranstiev by malo byť zabezpečené:

- Včasné a úplné informovanie všetkých aktérov, ktorí majú byť zapojení do participatívneho procesu – o jeho priebehu a časovom harmonograme, ako aj o miere ich zapojenia (zreálnenie očakávaní).
- Uskutočnenie participatívnych aktivít zameraných špecificky na ohrozené skupiny obyvateľstva.
- Informovanie všetkých aktérov, ktorí boli zapojení do participatívneho procesu o zisteniach a spôsobe ich zapracovania do konečných výstupov.
- Uskutočňovanie kontinuálneho zberu dát o využívaní priestranstva po jeho úprave, ako aj získavanie spätnej väzby od obyvateľov.

Kľúčovou súčasťou participatívneho procesu je premyslená komunikačná kampaň. Je totiž nevyhnutné, aby sa k verejnosti dostali včas všetky informácie o plánovaných aktivitách, ale aj o dôvodoch, prečo je ich účasť nevyhnutná pre zvýšenie kvality konečných výstupov – zásahov. Ako upozorňuje Lowndes (2012), mnoho ľudí nepovažuje za potrebné zúčastniť sa na plánovacom procese, pretože nechápu, ako môže výsledok plánovania ovplyvniť ich život (viď aj box č. 5).

Rozhodnutia realizátorov participácie o spôsobe zapojenia verejnosti vedia „zadusiť“ celý proces (Burby, 2003). Ako uvádza Carp (2004), predovšetkým spôsob, akým sú uskutočňované verejné stretnutia, a spôsob, akým sú facilitované diskusie, môže buď oslabiť, alebo, naopak, posilniť vplyv zapojených osôb na výsledné výstupy. Rovnako samotná prítomnosť určitých záujmových skupín v procese plánovania môže mať negatívny vplyv na celý proces. Na stretnutia totiž obvykle chodia s prepracovanými tabuľkami, mapami a vyjadreniami odborných poradcov, čím odrádzajú bežných obyvateľov od zapájania sa do diskusie, čo v konečnom dôsledku môže viesť v budúcnosti k absencii laickej verejnosti (Hibbard & Lurie 2000). Riešením je kvalitná príprava facilitátorov stretnutí, ako aj nastavenie presných pravidiel.

Rovnako môže napomôcť k zapojeniu všetkých relevantných aktérov využitie vizualizácií. King et al. (1989) dokonca uvádzajú, že vizualizácia je kľúčom ku kvalitnému prevedeniu participatívneho procesu, pretože to je jediný jazyk, ktorému porozumejú všetci zúčastnení – odborníci i laici.

- V počiatočnej etape projektu môže dôjsť k nízkemu záujmu relevantných aktérov o participatívny proces, či dokonca k nezáujmu/nezapojeniu hlavných „hráčov“ (napríklad majoritní vlastníci pozemkov). Najmä v prípade širokej verejnosti to môže súvisieť napríklad s určitou apatiou vyplývajúcou z minulých neúspešných projektov obnovy/úpravy verejných priestorov.
- Riešením je aktívna komunikácia a dôsledné vysvetľovanie plánovaných aktivít, ako aj zdôvodnenie významu celého procesu.

Problematické môže byť aj získavanie spätnej väzby. Či už ide o zisťovanie názoru na cieľ plánovania, prvotné návrhy, alebo konečné riešenia, nesmie dochádzať k manipulovaniu verejnosti či konkrétnych zapojených aktérov (viď box č. 6).

Box č. 6: Poučenie z praxe – získavanie spätnej väzby

- V publikácii od Prachárovej a Hurného (2019) sa spomína konkrétny príklad, kedy realizátorka jedného z participatívnych procesov v Bratislave zažila nesprávne získavanie spätnej väzby od obyvateľov. V rámci jednej z aktivít bola spoločne so zamestnancami samosprávy na trhu s cieľom zistiť od širokej verejnosti názor na navrhované riešenia – „V rámci toho prieskumu tam bol taký moment, že sa snažili tých ľudí ovplyvniť“. Podľa nej je nevhodné sa tváriť, že „chceme od nich (pozn. obyvateľov) akokeby tú spoluprácu, ale vlastne už to máme vymyslené a chceme to takto ako to máme vymyslené robiť.“ Z danej situácie sa dá zobrať si poučenie. Ako uvádza: „nie je problém, aby sa zapájali ľudia zo samosprávy, to je super, že si ten projekt adoptujú (...) a chcú s tým pomôcť. Problém je keď úplne nerozumejú, že (...) čo to znamená tých ľudí zapojiť, že to nie je o ich presviedčaní“. Podľa nej totiž nemali zamestnanci samosprávy zvnútornené postupy. Nerozumeli, prečo napríklad nemôžu ovplyvňovať, keď zisťujú reakcie a že „akým spôsobom im to môže vlastne zdeformovať ten výsledok“. Hoci pozitívne hodnotí snahu zo strany samosprávy pomôcť nabudúce by sa snažila s nimi viac komunikovať, vysvetľovať ako sa „opýtať iné otázky alebo ako klásť tie otázky, tak, aby som nedostala zmanipulovanú odpoveď“.

2. ZÍSKAVANIE INFORMÁCIÍ PRIAMO OD UŽÍVATEĽOV PRIESTRANSTIEV S ICH RIADNYM ZAPRACOVANÍM DO VÝSTUPOV

Na zabezpečenie kvalitného zberu dát by malo:

- samotnému zberu informácií predchádzať vytvorením plánu participatívneho procesu a využitia metód – s ohľadom na dĺžku trvania, rozsah a typ priestranstva či heterogenitu stakeholderov,
- dôjsť k využitiu kvantitatívnych, ako aj kvalitatívnych metód na identifikáciu existujúcich trendov i hlbšie rozobratie skúmaných oblastí,
- byť zabezpečené dodržiavanie štandardných vedeckých metód a objektívne spracovanie a vyhodnotenie zozbieraných dát,
- kvôli spätnej kontrole, ako aj pre umožnenie zapojenia odbornej obce dôjsť k zverejneniu datasetov v anonymizovanej podobe.

3. POSILNENIE ZÁUJMU VEREJNOSTI O ICH OKOLITÝ PRIESTOR, BUDOVANIE VZŤAHU KU KOMUNITE A OSVETA

Na posilnenie záujmu verejnosti o jej okolie či komunitu by malo dôjsť k:

- zabezpečeniu aktívnej práce s obyvateľmi vo forme skorého a riadneho informovania a opakovaného poskytovania možnosti zapojiť sa do plánovania priestranstiev,
- využitiu nástrojov/metód na zapojenie verejnosti aj priamo v priestranstvách, ktorých sa týka,
- testovaniu vybraných menších zásahov prostredníctvom tzv. quick wins (rýchlych zásahov),
- informačnej kampani zameranej na zistenia z participatívneho procesu a spôsob ich zapracovania,
- realizácii participatívnych aktivít zameraných špecificky na ohrozené skupiny obyvateľstva (viď box č. 7).

- Počas samotného priebehu participatívneho procesu sa môžu vyskytnúť problémy súvisiace s presadzovaním záujmov len úzkej skupiny aktérov, ktorá môže súvisieť napríklad s neeliminovaním tzv. hlučných aktérov. Takéto riziko môže v najhoršom prípade viesť až k exklúzii niektorých skupín aktérov (napr. seniori, ľudia so zdravotným postihnutím, nižšie socio-ekonomické vrstvy).
- Riešením sú pevne stanovené pravidlá pre zapojenie, o ktorých sú informovaní všetci účastníci ešte pred začatím procesu, pričom ich dodržiavanie má byť zabezpečované organizátormi/realizátormi. Okrem toho sa takáto situácia môže riešiť aj špeciálnym dôrazom na konkrétne skupiny

4. ZVYŠOVANIE PRAVDEPODOBNOTI PRIJATIA NAVRHOVANÝCH RIEŠENÍ UŽÍVATEĽMI A UŽÍVATEĽKAMI PRIESTORU, ZVYŠOVANIE EFEKTÍVNOTI PLÁNOVANIA

S cieľom zvýšiť efektivitu plánovania, ako aj pravdepodobnosť prijatia navrhovaných riešení by malo dôjsť k:

- aktívnej práci s verejnosťou vo forme skorého a riadneho informovania, ako aj k opakovanému poskytnutiu možnosti zapojiť sa do plánovania priestranstiev,
- informovaniu všetkých aktérov, ktorí boli zapojení do participatívneho procesu, o zisteniach i spôsobe ich zapracovania.

- Záverečná fáza participatívneho procesu sa môže tiež spájať s viacerými potenciálnymi rizikami, ako je predovšetkým neschopnosť zadávateľa (samospráva) spracovať a využiť výstupy participatívneho procesu. Toto môže v konečnom dôsledku viesť k demotivácii zapojených aktérov a pri najčiernejšom scenári až k strate záujmu o ďalšiu účasť na participatívnych procesoch v budúcnosti.⁶
- Riešením je uzavretie dohody obsahujúcej jasne stanovené povinnosti realizátorov participatívneho procesu a rovnako aj zrealizovanie očakávaní verejnosti už v počiatočných fázach procesu.

⁶ Viď aj Prachárová, V., Hurný, J. (pripravované): Analýza problémov využívania a tvorby verejných priestorov a plôch v Bratislave, Inštitút SGI

5. ZHRNUTIE CIEĽOV, ZDÔVODNENÍ A ODPORÚČANÍ

Ciele	Zdôvodnenia	Odporúčania
Demokratická tvorba priestranstiev pre všetkých	<ul style="list-style-type: none"> • presadzovanie demokratického princípu pri tvorbe a úprave verejných priestranstiev je predpokladom toho, aby boli skutočne pre všetkých • zapojenie verejnosti do plánovania pomáha preklenúť „priepasť“ medzi tými, ktorí vládnu, a tými, ktorí sú ovládaní • konečný výstup má inkluzívne prvky – pri zásahoch do podoby verejných priestorov sa prihliada aj na potreby ohrozených skupín • riešenie existujúcich problémov súvisiacich s veľkou heterogenitou/kultúrnou diverzitou obyvateľstva 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zmapovanie všetkých stakeholderov – dotknutých ľudí (resp. osôb, ktoré ich zastupujú) ešte pred začatím participatívneho procesu 2. Včasné a úplné informovanie všetkých aktérov, ktorí majú byť zapojení do participatívneho procesu – o jeho priebehu a časovom harmonograme, ako aj o miere ich zapojenia (zreálnenie očakávaní) 3. Informovanie všetkých aktérov, ktorí boli zapojení do participatívneho procesu, o zisteniach a spôsobe ich zapracovania 4. Realizácia participatívnych aktivít zameraných špecificky na ohrozené skupiny obyvateľstva 5. Po úprave priestranstva má pokračovať neustále získavanie dát o jeho využívaní, ako aj spätnej väzby od obyvateľov
Získavanie informácií priamo od užívateľov priestranstiev s ich riadnym zapracovaním do výstupov	<ul style="list-style-type: none"> • participatívny proces poskytuje politikom a úradníkom kvalitnejšie podklady pre rozhodnutia tým, že môže priniesť najlepšie možné poznatky o potrebách, záujmoch a názoroch od dotknutých obyvateľov (napomáha k lepším vyargumentovaným rozhodnutiam) • práve miestni, resp. užívatelia priestoru majú často informácie a poznatky, ku ktorým sa „od stola“ nedá dostať 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vytvorenie plánu participatívneho procesu a využitia metód (s ohľadom na dĺžku trvania, rozsah a typ priestranstva či heterogenitu stakeholderov) ešte pred jeho spustením 2. Využitie kvantitatívnych, ako aj kvalitatívnych metód na zistenie existujúcich trendov i hlbšie rozobratie skúmaných oblastí 3. Využitie štandardných vedeckých metód a objektívne spracovanie a vyhodnotenie zozbieraných dát 4. Zverejnenie datasetov v anonymizovanej podobe
Posilnenie záujmu verejnosti o okolitý priestor, budovanie vzťahu ku komunite a osveta	<ul style="list-style-type: none"> • proces môže viesť obyvateľov k väčšiemu záujmu i úsiliu o kvalitné životné/mestské prostredie – je to kľúčové aj pre budúcnosť, pretože otázka kvality prostredia sa často dáva do úzadia v prípadoch, keď ide napríklad proti ekonomickým cieľom • participácia môže nielenže viesť k budovaniu vzťahu k danému územiu (až tzv. komunálneho občianstva), ale aj k tvorbe pocitu spolupatričnosti medzi občanmi a zamedziť pocitom vylúčenia, či už reálnym, alebo domnelým – možnosť a záujem o participáciu, resp. o zapojenie sa do sociálnej siete je základom sociálnej inklúzie/začlenenia 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktívna práca s verejnosťou vo forme skorého a riadneho informovania a opakovaného poskytnutia možnosti zapojiť sa do plánovania priestranstiev 2. Využitie nástrojov/metód na zapojenie verejnosti aj priamo v priestranstvách, ktorých sa týka 3. Testovanie vybraných menších zásahov prostredníctvom tzv. quick wins (rýchlych zásahov) 4. Informačná kampaň zameraná na zistenia z participatívneho procesu a spôsob ich zapracovania 5. Realizácia participatívnych aktivít zameraných špecificky na ohrozené skupiny obyvateľstva
Zvyšovanie pravdepodobnosti prijatia navrhovaných riešení užívateľmi a užívateľkami priestoru, zvyšovanie efektívnosti plánovania	<ul style="list-style-type: none"> • počítanie s názormi verejnosti už pri plánovaní pomáha zabezpečiť, že návrhy budú podporené aj tými, ktorí budú výsledkom najviac dotknutí – k nekvalitným alebo neakceptovaným zásahom do verejných priestranstiev dochádza často z dôvodov nedostatočného zapojenia odbornej, ale aj širokej verejnosti • participácia verejnosti môže v konečnom dôsledku zlepšiť efektívnosť plánovania: napríklad aj tým, že sa predíde konfliktom, ktoré sú časovo náročné na vyriešenie • účasť verejnosti a otvorená komunikácia pomáha získať informácie o možných bodoch sporu, a to ešte pred prijatím politického rozhodnutia 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktívna práca s verejnosťou vo forme skorého a riadneho informovania a opakovaného poskytnutia možnosti zapojiť sa do plánovania priestranstiev 2. Informovanie všetkých aktérov, ktorí boli zapojení do participatívneho procesu – o zisteniach a spôsobe ich zapracovania

6. Zdroje

- Atrium (2018): Manuál tvorby verejných priestranstiev mesta Prešov, Architektonické štúdio Atrium pre mesto Prešov, dostupné na: <https://bit.ly/2ZKwdPV>
- Arnstein, R. S. (1969): A Ladder Of Citizen Participation, *Journal of the American Institute of Planners*, 35:4, str. 216-224
- Bratislava – Nové Mesto (2014): Záverečná správa zo Zapojenia verejnosti do plánovania, Revitalizácia areálu po bývalom cyklistickom štadióne v lokalite Tehelné pole, apríl 2014, dostupné na: <https://bit.ly/2Wk544e>
- Bryson, J. M., Quick, K. S., Slotterback, C. S., Crosby, B. C. (2013): Designing Public Participation Processes, *Public Administration Review*, 73, str. 23-34
- Burby, R. J. (2003): Making Plans that Matter: Citizen Involvement and Government Action, *Journal of the American Planning Association* 69(1), str. 33-49
- Corburn, J. (2003): Bringing Local Knowledge into Environmental Decision Making: Improving Urban Planning for Communities at Risk, *Journal of Planning Education and Research* 22, Vol. 4, str. 420-33
- Hibbard, M., Lurie, S. (2000): Saving Land but Losing Ground: Challenges to Community Planning in the Era of Participation, *Journal of Planning Education and Research* 20(2), str. 187-95
- Inštitút plánovania a rozvoja hlavného mesta Prahy (2013): Návrh stratégie, dostupné na: <http://manual.iprpraha.cz/cs/strategie-rozvoje-verejnych-prostranstvi-uvod>
- Jacobs, J. (2013): Smrť a život amerických veľkomiest. MOX NOX – 2. Aktualizované vydanie, ISBN 978-80-905064-4-2
- Jaššo, M., 2008: Plánovacia kultúra ako súčasť manažmentu priestorového rozvoja. V: *Forum statisticum Slovaca*, č. 3, Bratislava: SŠDS, str. 77-82
- Kancelária pre participáciu verejnosti Miestny úrad Bratislava – Nové Mesto (2015): ZÁVEREČNÁ SPRÁVA PARTICIPATÍVNEHO PLÁNOVANIA AMERICKÁ – RAČIANSKA, Úprava a obnova malého parku Americká – Račianska, jún 2015, dostupné na: <https://bit.ly/2LiXeqv>
- Lowndes, V. (Ed.) (2012): Citizen participation in South Eastern Europe, Open Society Foundations: Budapest
- Münster, S., Georagi, Ch., Heijnea, K., Klamert, K., Noennig, R., J., Pump, M., Stelzle, B., van der Meer, H. (2017): How to involve inhabitants in urban design planning by using digital tools? An overview on a state of the art, key challenges and digital tools? An overview on a state of the art, key challenges and promising approaches, *Procedia Computer Science* 112 (2017), Elsevier B.V., str. 2391-2405
- Nasar, J. L. (1998): *The Evaluative Image of the City*, SAGE Publications, London
- Oborník, P. (2015): Komunikačný model nových médií, Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2015, ISBN 978-80-555-1430-7, str. 245-254
- Prachárová, V., Hurný, J. (2019): Participáciou k Živému námestiu – Konceptia a plán využívania Kamenného námestia a Námestia SNP v hlavnom meste Bratislava, Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, Bratislava, OP Efektívna verejná správa, ITMS: 314011M298
- Prachárová, V., Hurný, J. (2019a): Participatívne plánovanie verejných priestranstiev v Bratislave – Analýza problémov využívania a tvorby verejných priestorov a plôch – pripravované, Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, Bratislava, OP Efektívna verejná správa, ITMS: 314011M298
- Prachárová, V. (2019): Stratégia participatívneho plánovania verejných priestranstiev, Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, Bratislava, OP Efektívna verejná správa, ITMS: 314011M298
- Rocha, E. (1997): A ladder of empowerment, *Journal of Planning Education and Research*, 17, str. 31-44
- Stiles, R. (2007): Spoločná stratégia tvorby verejných priestranstiev, Joint Strategy aktivita 3.3, Dunaj: TU Wien and UrbSpace, dostupné na: <http://urbanspace.rec.org/files/Joint-Strategy-in-Slovak.pdf>
- Strussová, M., Petriková, D. (2009): Možnosti a predpoklady občianskej participácie v udržateľnom sídelnom rozvoji, *Sociológia* 41, 2009, č. 4, str. 354-379
- Worpole, K., Knox, K. (2007): *The social value of public spaces*, Joseph Rowntree Foundation, York, str. 1-15

O NÁRODNOM PROJEKTE PARTICIPÁCIA

Národný projekt sa realizoval ako jedna komplexná aktivita, ktorej názov korešponduje s názvom predkladaného projektu: Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík. Projekt sa vydal dvoma smermi – praktickým a teoretickým:

- podaktivita 1/ praktická časť: pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politík,
- podaktivita 2/ teoretická časť: analyticko-metodicko-legislatívna podpora zavádzania participatívnej tvorby verejných politík do praxe.

Stavbu originálnej dvojpodlažnej budovy použijeme ako metaforou realizácie projektu. Dve hlavné podaktivity predstavovali dve samostatné, a pritom vzájomne prepojené poschodia toho istého domu. Na prízemí sa rozložila pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politík, ktorá zastrešila realizáciu dvanástich pilotných projektov zapájania verejnosti do tvorby verejných politík. Predstavovala „živé laboratórium participatívnych procesov v prostredí verejnej správy“.

Analytickým tímom expertov utáboreným na prvom poschodí ponúkala priestor na realizáciu výskumných aktivít v interiéroch projektového domu, ako aj exteriéroch, vo svete mimo pilotnej schémy. Analytické expedície, prieskumy neznámych teritórií verejnej správy a metodické prvovýstupy – postavené na širokom zbere a postupnom vyhodnocovaní procesov a dát – reprezentovali „teoretickú časť“ projektu, zameranú na rozšírenie poznatkov o stave a možnostiach zapájania verejnosti v reálnom živote verejnej správy, ako aj na prípravu vzdelávacieho programu na podporu participácie pre zamestnancov ministerstiev, vyšších územných celkov, miest a obcí.

Dvanásť izieb na prízemí zaplnili jednotlivé pilotné projekty a príbehy participatívnej tvorby verejných politík na rôznych úrovniach verejnej správy. Každá z izieb sa stala javiskom, na ktorom sa odohrával originálny dej partnerstva a dialógu medzi mimovládnu organizáciou a subjektom verejnej správy. Spoločným menovateľom bola tvorba konkrétnej verejnej politiky so zapojením verejnosti, zavádzanie a testovanie nových prístupov a mechanizmov participácie.

Hlavnými postavami príbehu sa stali nielen spolupracujúce organizácie a ich odborní garanti, ale aj široká plejáda ďalších postáv, reprezentujúcich zainteresovaných aktérov a aktívnych občanov, ktorí spolu hľadali riešenia problémov v rôznych oblastiach: dlhodobá starostlivosť, podpora práce s mládežou, environmentálne vzdelávanie, otvorené dáta, mikroregionálny rozvoj, odpadové hospodárstvo, prístupnosť a bezbariérovosť miest, plánovanie verejných priestorov, udržateľná mobilita, zavádzanie participatívnych rozpočtov a inklúzia zraniteľných skupín.

Pilotné projekty participatívnej tvorby verejných politík

NÁRODNÁ ÚROVEŇ

- **Stratégia dlhodobej starostlivosti (PP1)**
Partneri: ÚSV ROS, Asociácia na ochranu práv pacienta, Ministerstvo zdravotníctva SR, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Združenie miest a obcí Slovenska
- **Participatívna realizácia koncepcie rozvoja práce s mládežou (PP2)**
Partneri: ÚSV ROS, Rada mládeže Slovenska, Ministerstvo školstva, výskumu, vedy a športu SR

REGIONÁLNA ÚROVEŇ

- **Krajská koncepcia environmentálnej výchovy a vzdelávania a osvedy v Trenčianskom kraji (PP3)**
Partneri: ÚSV ROS, združenie Špirála, Trenčiansky samosprávny kraj
- **Poskytovanie sociálnej pomoci ľuďom s mentálnym postihnutím a ich rodinám (PP4)**
Partneri: ÚSV ROS, Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím, Bratislavský samosprávny kraj

MIKROREGIONÁLNA ÚROVEŇ

- **Od Levoče po Spišský hrad – politiky medziobecnej spolupráce (PP5)**
Partneri: ÚSV ROS, Centrum antropologických výskumov, klaster obcí Spiša (Spišský Hrhov, Doľany, Domaňovce, Klčov, Nemešany, Baldovce, Buglovce)
- **Mesto pre všetkých – integračná stratégia (PP6)**
Partneri: ÚSV ROS, Centrum pre výskum etnicity a kultúry, mesto Svidník
- **Stratégia nakladania s komunálnymi odpadmi v meste Partizánske (PP7)**
Partneri: ÚSV ROS, občianske združenie Priatelia Zeme, mesto Partizánske

LOKÁLNA ÚROVEŇ

- **Transparentnosť výkonu samosprávy a otvorené dáta (PP8)**
Partneri: ÚSV ROS, občianske združenie Utópia, mesto Hlohovec
- **Návrh stratégie zabezpečenia prístupnosti pre všetkých (PP9)**
Partneri: ÚSV ROS, Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska, mesto Nitra
- **Využívanie verejných priestorov a plôch na lokálnej úrovni (PP10)**
Partneri: ÚSV ROS, Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť (SGI), hlavné mesto Bratislava
- **Trvalo udržateľná mobilita (PP11)**
Partneri: ÚSV ROS, Nadácia Ekopolis, mesto Banská Bystrica
- **Integrácia marginalizovaných skupín do procesu tvorby verejných politík (PP12)**
Partneri: ÚSV SR ROS, Rómsky inštitút, obec Lenartov

PILOTNÝ PROJEKT Č. 10: VYUŽÍVANIE VEREJNÝCH PRIESTOROV A PLÔCH NA LOKÁLNEJ ÚROVNI

Ctibor Košťál z SGI: „Participácia má skúmať menej názory a viac potreby ľudí vzhľadom na dotknuté územie.“ (newsletter, júl/2018: Keď námestia ožívajú alebo verejné priestranstvá sa nás týkajú...)

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Realizátor: Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť (SGI)

Partner pilotného projektu: Hlavné mesto Bratislava

Úroveň verejnej správy: lokálna

Téma: využívanie verejných priestorov a plôch

Cieľ projektu: participatívna tvorba koncepcie využívania verejných priestorov území Kamenného námestia a Námestia SNP v Bratislave

Spôsob prípravy a tvorby verejnej politiky: politika vzniká v spolupráci expertov ÚSV ROS, Inštitútom pre dobre spravovanú spoločnosť (SGI) a Hlavným mestom Bratislava

Odborný garant: Ctibor Košťál (do 2018 SGI, od 2018 HL. mesto Bratislava), Marek Dinka (HL. mesto Bratislava)

Zapojení experti: Veronika Prachárová, Lenka Plavuchová Antalová, Martina Brezina, Veronika Hliničanová, Juraj Hurný, Denisa Chylová, Ctibor Košťál, Peter Lényi, Michal Marcinov, Ondrej Marko, Ján Mazúr

ZÁMER

- Hospodárna, kvalitná a inkluzívna správa a využívanie verejných priestorov a plôch v mestách a obciach je aktuálnou a živou témou na úrovni miestnej územnej samosprávy. Tvorbe koncepcií a plánov však často nepredchádza hĺbková analýza skúseností občanov s danou lokalitou, plánovanie koncepcií sa redukuje na architektonický, developerský, urbanistický pohľad a absentuje plánovanie programovej náplne a správy priestorov a plôch. Samospráva nedisponuje jasnými pravidlami práce s verejnými priestormi. Výsledkom projektu bude Koncepcia a plán využívania vybraného verejného priestoru v hlavnom meste Bratislava (Kamenné námestie) a súčasne metodická príručka pre zástupcov samosprávy „Tvorba koncepcií a plánov využívania verejných priestorov, plôch a participácia obyvateľov miest a obcí na ich tvorbe, správe a užívaní“.

VÝCHODISKÁ

- Kamenné námestie a Námestie SNP v Bratislave pozná každý obyvateľ a obyvateľka Bratislavy, denne nimi prechádza viac ako 40 000 chodcov. Napriek unikátnej lokalite a nespornému významu z hľadiska pohybu obyvateľov i návštevníkov nebol potenciál územia využívaný primeraným spôsobom. Význam tohto verejného priestoru si však uvedomovali viacerí relevantní aktéri, ktorí sa opakovane pokúšali o realizáciu zásadných alebo aspoň čiastkových zmien, no vždy narážali na prekážky, ktoré ich snahy zastavili (záujmy vlastníkov pozemkov, podnikateľské zámery, architektonické záujmy, zámery chránené miestne príslušnými pamiatkovými úradmi, záujmy širokej verejnosti, ktorá námestia denne využíva najrôznejšími spôsobmi). O zmenách sa hovorí roky, nikdy však neboli realizované. Záujem občanov o potrebu zmeny dokazuje aj 407 podnetov cez platformu Inštitútu SGI www.odkazprestarostu.sk, zozbieraných za obdobie rokov december 2010 – júl 2017. Zladiť potreby a nároky s takou veľkou a heterogénnou skupinou je možné jedine participatívne – a to je aj spôsob, ktorý si zvolila mimovládna organizácia SGI v spolupráci s Alianciou Stará tržnica a Hlavným mestom SR Bratislava.

VÝSLEDNÁ POLITIKA: Stratégia participatívneho plánovania verejných priestranstiev

Pilotný projekt č. 10 (Využívanie verejných priestorov a plôch na lokálnej úrovni): Stratégia participatívneho plánovania verejných priestranstiev (PDF, 17 MB)

Všetky ostatné informácie z priebehu realizácie projektu vrátane rozhovorov a videozáznamov, ako aj ostatné výstupy pilotného projektu nájdete na:

https://www.minv.sk/?ros_np_participacia_vystupy_PP10

TOTO NIE JE KONIEC, JE TO LEN ZAČIATOK...

Úrad splnomocnenca vlády SR zodpovedá za dve základné agendy: „Iniciatívu pre otvorené vládnutie“ a „Konceptiu rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku“. Každá má v rozvoji občianskej spoločnosti svoje špecifické poslanie. Spoločným zadaním je vytvorenie priestoru a určenie pravidiel hry, ktoré zabezpečia zvýšenie informovanosti a dostupnosť informácií, ako aj zapojenie verejnosti do tvorby verejných politík, tak aby pre štát bola verejnosť partnerom a rovnocenným účastníkom participatívneho procesu. Obrazne povedané, aby vzniklo prvoligové ihrisko, kde sú jasné a dodržiavané pravidlá, kde má každý šancu využívať svoje schopnosti a možnosti na dosiahnutie spoločného cieľa.

Keď sa vláda SR rozhodla, že vytvorí operačný program Efektívna verejná správa, bolo logické, že sa úrad do programu prostredníctvom národného projektu, ktorého nosnou témou bola participácia, zapojil. Participáciu považujem za najdôležitejší prvok pre zefektívnenie verejnej správy. Úrad bol aktívny aj pri tvorbe operačného programu. Dali sme si za cieľ, aby národný projekt obsahoval celé Slovensko a jednotlivé úrovne verejnej správy a aby súčasne zohľadňoval spoločenskú objednávku, ktorá určila priority a témy dvanástich pilotných projektov participatívnej tvorby verejných politík.

Realizácia pilotnej schémy potvrdila jej zmysel. Veľkým prínosom bolo, že vybrané projekty zrkadlili potreby a problémy Slovenska. Ďalším pozitívom je, že boli zahrnuté všetky úrovne verejnej správy od štátu cez samosprávne kraje, mikroregióny, mestá a malé obce.

Získali sme cenné skúsenosti – dobré aj zlé, čo je nesmierne dôležité, lebo mnohokrát príklady zlej praxe nás posúvajú ďalej ako tie dobré. Najväčším benefitom bol princíp partnerstva, dialógu a spolupráce mimovládnych organizácií a subjektov verejnej správy, ktorý participáciu posunul o krok ďalej. Participácia ako prirodzený spôsob komunikácie a tvorby verejných politík bola kľúčovou esenciou pilotných projektov. Prínosom je aj to, že vieme týchto dvanásť príkladov multiplikovať na celé Slovensko. Realizácia národného projektu priniesla poznanie, že Slovensko v spolupráci verejnej správy a neziskového sektora nevyhnutne potrebuje pokračovať.

Potvrdením, že sa národnému projektu podarilo naštartovať dialóg a spoluprácu medzi verejnými inštitúciami a tretím sektorom, je, že pri príprave pokračovania národného projektu úrad zaevidoval enormný záujem subjektov štátnej správy, ale aj miestnej a regionálnej samosprávy, zapojiť sa do pokračovania projektu a otvoriť ďalšiu kapitolu zapájania verejnosti na Slovensku.

Martin Giertl, splnomocnenec vlády Slovenskej republiky
pre rozvoj občianskej spoločnosti

Participácia a plánovanie verejných priestranstiev

Vydalo: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády SR
pre rozvoj občianskej spoločnosti

Text: Veronika Prachárová

Obálka a grafický dizajn: Zuzana Chmelová

Jazyková korektúra: Ivana Gibová

Bratislava 2020

Publikácia je súčasťou národného projektu

Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík,
ktorý je podporený z Európskeho sociálneho fondu prostredníctvom
operačného programu Efektívna verejná správa.

ISBN 978-80-89051-32-8

Tento piktogram vám ukáže, kde je text prelinkovaný.

Zdieľaním a šírením informácií z tejto publikácie podporíte participatívnu tvorbu verejných politík a rozvoj občianskej spoločnosti. Ďakujeme.